

Naplementekor gyújtunk gyertyákat

Aki számára fontos, hogy a chanukai gyertyagyújtás ne csak egy szép hagyomány legyen, hanem a *halachának*, vagyis a tórai és rabbinikus előírásoknak is minden tekintetben megfeleljen, az már tudja¹, hogy

akkor gyújtjuk meg a gyertyákat, amikor már besötétedett.

„*Nem előbb és nem később*”, ahogyan a *Sulchán Áru*ch fogalmaz (OC 672:1).

Idén ez Budapesten 16:51 és 16:57 között fog mozogni Chanuka napjaiban.

Logikus, hogy várjuk meg a gyertyagyújtással a sötétedést, hiszen a rabbinikus rendelet célja a csoda hirdetése [*pirszumá deniszá*]: az Örökkévaló csodálatos módon megsegítette népünket az elnyomó túlerővel szembeni küzdelemben.

Azért gyújtunk gyertyákat, hogy minél többen emlékezhessünk erre a csodára, megerősödhessünk hitünkben, és ezáltal újabb csodákat érdekelhessünk ki².

Márpedig a gyertyák nyilvánvalóan a teljes sötétségben az igazán feltűnőek – ezért helyes megvárni a csillagok feljövételét a gyújtással.

A szombat természetesen kivételt jelent e szabály alól, hiszen a szombat bejövetele után már tilos a tűzgyújtás. Ezért péntek délután még a szombati gyertyák meggyújtása előtt gyújtjuk meg a chanukai gyertyákat, és elegendő olajat teszünk bele (vagy kellő méretű viaszgyertyát vásárolunk) ahhoz, hogy még a sötétedés után legalább egy fél órát égjen.

Az igazság azonban az, hogy korántsem ez az egyetlen vélemény, ami mellett a rabbik érveltek a gyertyagyújtás ideális időpontjával kapcsolatban. Maga a Talmud úgy fogalmaz,

Farnadi-Jerusálmi Temima rajza. Köszönjük!!

Impresszum

Az *omek* szó jelentése: *mélység*. Az orti.hu célja a hagyományos zsidó értékek, autentikus tórai tanítások megjelenítése közérthető, modern formában. Elgondolkodtató, inspiráló, a tórai és rabbinikus irodalomból építkező témák, üzenetek, napjaink számára.

Írta és szerkesztette: Szántó-Várnagy Binjomin, a Bét Jehuda közösség rabbija (Budapest, 1084 Scheiber Sándor utca 2.).

Megjelenik 150 példányban.

1 Akár az *Omek magazin* tavalyi chanukai cikkéből (III. évf., 13. szám): *Gyertyagyújtás, vendégség, igyekezet*, 2023. december 8.

2 Híres kérdést tesz fel a *Sááré Tesuvá* (OC 187:4) az ilyenkor mondott bencsolás [*étkezés utáni áldás*] törvényei kapcsán. Ha ugyanis valaki elmulasztja a chanukai betoldást megemlíteni, akkor a végén még pótolhatja azt, ezzel a bevezetővel: „*Az Irgalmas tegyen velünk csodákat, ahogyan csodákat tett velünk ezekben a napokban, ebben az időben.*” Általában ugyanis azt a talmudi elvet követjük, hogy nem imádkozhatunk csodákért.

hogy „akkortól kell meggyújtani a gyertyákat, amikortól lemegy a Nap” (Sábát 21b).

Tudjuk azonban, hogy a naplemente nem egy pillanat alatt történik meg, hanem egy komplett folyamat. Azt is tudjuk, hogy a zsidó életvitel számos egyéb részét is befolyásolja ez az időszak és az ezt kísérő rabbini-kus viták.

Hiszen a naplemente időszaka – héberül *bén hásmásot* – talán a lehető legklasszikusabb példája a természeténél fogva kétséges időszaknak. Talán még az előző naphoz tartozik, talán már a következőhöz.

Ráadásul ez a kétség – ellentétben a legtöbb kétséggel – nem a tudásunk hiányából, hanem a dolgok természetéből, a teremtett világ normális rendjéből fakad.

Ha viszont ez így van, akkor hogyan is lehetséges az, hogy az „amikortól lemegy a Nap” kifejezést úgy értelmezzük, hogy „amikor a Nap már lement”?

Nem lenne sokkal logikusabb a naplemente elejéhez kapcsolni a gyertyagyújtás idejét³?

Fentebb említettük, hogy minél sötétebb van, annál feltűnőbben hirdetik a gyertyák fényei a csodát. Emellett azonban az is igaz, hogy a régi időkben, amikor még nem volt közvilágítás, az emberek igyekeztek minél hamarabb hazajutni.

Ezért mondták a Talmud bölcsei, hogy sötétedés után 30 perccel már nem járnak annyian az utcán (Sábát 21b) – ma számunkra ez elképzelhetetlen.

Ennek fényében bizony lenne értelme annak, ha inkább nem a teljes sötétségben gyújtánánk meg a gyertyákat, hanem az al-

konyat időszakában, amikor ugyan a fény ereje nem olyan erős, de a forgalom várhatóan jóval nagyobb.

Frappáns választ ad erre a kérdésre Rábénu Tám (1100-1171), Rási egyik híres unokája, a *toszafista* talmudi iskola egyik legkiemelkedőbb képviselője.

Elmélete szerint a Talmud finom nyelvezete megkülönbözteti a „naplementekor” [*biski-át háchámá*] és a „attól kezdve, hogy a Nap lement” [*misetiská háchámá*] kifejezéseket.

Miért van az, hogy néha az egyik, néha a másik szóhasználat szerepel? Azért, mert az utóbbi valóban a folyamat egy jóval későbbi fázisára utal.

Rábénu Tám e híres különvéleményét egy talmudi anomália megfejtése motiválja. Amikor a talmudi rabbik azon vitatkoznak, hogy pontosan mennyi ideig is tart a naplemente folyamata, végül abban maradnak, hogy nagyjából 13 és fél percnél megfelelő ideig (talmudi nyelven: amíg egy átlagember háromnegyed milt vagy kilométert sétál – ld. Sábát 34b).

Van azonban a Talmudnak egy másik részén egy egészen különleges *szugja* [talmudi szakasz], ami a világ különböző méreteivel foglalatalkodik, egyébként a Peszách áldozathoz köthető „távoli út” fogalma kapcsán (ld. Mózes 4., 9:10, Peszáchim 94a).

Ott pedig mintegy mellékesen azt is megemlíti, hogy a naplemente teljes folyamata 72 percnél, nagyjából 4 kilométernyi sétatávolság idejének felel meg!

Az márpedig nem mindegy, hogy a naplemente 13 vagy 72 percig tart! Melyik tehát a valódi? Rábénu Tám úgy oldja fel ezt a lát-

3 Számos rabbini-kus autoritás ezt is gondolja, például a Rásbá, a Rán, Rabbi Eliezer miMetz, vagy a vilnai Gáon.

szólólagos ellentmondást, hogy a teljes folyamat 72 perc, azonban ebből csupán az utolsó 13 perc az, ami a fentebb említett kétséges időszak [bén hásmásot].

Más szavakkal: a napkorong eltűnése utáni időszak jelentős részét még bizonyossággal az előző naphoz sorolhatjuk, és a kétség, a valóságos átmenet csak az utolsó 13 percben kezdődik el.

Ez alapján nemcsak a két talmudi számítás közötti ellentmondás oldódik fel, hanem arra is választ kapunk, hogy miért különbözteti meg a Talmud a „naplementekor” és az „amikortól a Nap lemegy” fogalmakat. Az első felel meg az ún. első naplementének, amikor a napkorong eltűnik a szemünk előtt, míg a másik a második naplemente, az utolsó 13 perc, amivel a kétséges időszak megkezdődik.

Ami pedig a chanukai gyertyagyújtás idejét illeti, abban a Talmud az utóbbi kifejezést említi: „amikortól a Nap lemegy”. Ezért – Rábénu Tám logikáját követve – a naplemente után nagyjából 60 perccel gyújthatjuk meg a gyertyáinkat.

Láthatjuk tehát, hogy ez a megoldás több szempontból igen elegáns. Egy nagy hátránya mégis van, amit mind a legrégebbi, mind a legutóbbi korok nagy rabbijai⁴ megfogalmaztak:

ha kiszámoljuk és felnézünk az égre, azt láthatjuk, hogy a naplemente után 60 perccel már teljes a sötétség.

Éppen ezért nehéz lenne azt mondani, hogy a valóságos naplemente csak ilyenkor kezdődne el, ha a szemeink azt mondják, hogy az már véget is ért.

„Rábénu Tám éjszakája” tehát 72 perccel kezdődik a naplemente után, és körülbelül 10-15 perccel azután, amit mi teljes sötétségnek érzékelünk.

A leggyakoribb kérdés ezügyben az, hogy a szombatot (vagy egy böjtnapot) meddig tartasuk?

Sokan a könnyítő véleményt követik és a sötétedést várják meg, amikor három csillag látszik az égen (ld. *Sábát 35b* – az *Omek magazin* végén is ezek az időpontok szerepelnek).

Mivel azonban vitatható, hogy pontosan mekkora csillagoknak és mennyire kell látszania, és mivel a szombat ügyében tórai törvényről van szó, melyeket szigorúan vesszünk, ezért a legtöbb rabbinikus autoritás javasolja, hogy várjuk meg a munka végzésével „Rábénu Tám éjszakáját” is.

A kérdés az, hogy vajon a chanukai gyertyagyújtással is várjunk-e eddig?

A hétköznapiakon ne tegyük ezt, hanem gyújtsunk azonnal a csillagok feljövételével. Szombat este azonban, ha minden más szombaton is megvárjuk Rábénu Tám idejét (amit erősen ajánlott megtennünk), és várni szeretnénk a chanukai gyertyagyújtással, akkor van kire támaszkodnunk⁵.

4 A legkiemelkedőbbek közülük a vilnai Gáon (1720-1797) és számos kora középkori rabbi a *geonim* időszakból (589-1038 között). Ld. *Biur Halacha* 261:2 „mitchilát”.

5 *Moshe Feinstein rabbi* és *Smuel Vosner rabbi* véleménye szerint helyes várni. Más rabbik azonban azt mondják, hogy még ilyenkor se várjunk. Ld. *Dirsu Misna Berura* 672:1.

József testvérei nem tudtak békével beszélgetni

Amikor József testvérei látták, hogy apjuk Józsefet szereti, miközben ő rossz hírust kelti, úgy érezték, hogy nagy igazságtalanság történik velük.

Emiatt – írja a Tóra – „nem tudtak vele békességben beszélni” (37:4). Rási és a Talmud bölcsei ezt úgy kommentálják, hogy „a szidalmukból tanulhatjuk a dicséretüket”.

Bölcseinknek ez a magyarázata többféleképpen is érthető. Bizonyosan hangsúlyozzák az őszinteség értékét, ami még akkor is fontos szempont, amikor szembekerül a békével. Másrészt viszont mégiscsak „szidalomnak”

számítják, hogy nem tudtak kibékülni testvérükkel.

Vajon a mi mindennapjainkban mi a helyes eljárás? Ha valakit gyűlölünk, akkor azt ki is kell mutassuk felé?

„Ha az egyik ember megbántja a másikat, akkor ne gyűlölje és hallgasson [...], hanem micva, hogy tudassa vele, és kérdezze meg tőle: miért cselekedtél velem így?” (Rám-bám, Déot 6:6)

Sokszor nehezünkre esik bevallani, hogy megbántottak minket. Pedig ha képesek vagyunk rá, akkor jó eséllyel ez lehet a béke teremtésének az első lépése.

Időpontok Budapesten:

Gyertyagyújtás **péntek este**: 15:01 és 15:36 között.

Szombat kimenetele: 16:48.

A *Smá Jiszráelt* olvassuk el legkésőbb szombat reggel 9:35-ig.

A zsinagógában **péntek este** 17:30-tól tanulunk, 18:00-tól imádkozunk.

Hétfő és csütörtök reggel 8:00-kor imádkozunk a *Rumbach utcai zsinagógában*.

Szerda reggel 7:30-kor imádkozunk a *Bét Jehuda zsinagógában*.

Csütörtök reggel (dec. 26-án) 9:00-kor *Kumsitz* – különleges chanukai összejövétel, zenés, tanulás, bensőséges hangulatú reggeli Binjomin rabbival, a *Rumbach utcai zsinagóga* reggeli imája után, az emeleti kávézóban⁶.

Bét Jehuda Chanuka: január 1-jén, szerda este, Chanuka utolsó estéjén **17:30-tól!** Zene, Kahoot, chanukia készítés, ima, tanulás, és persze fánk!

Szombat reggeli ima a Bét Jehuda zsinagógában:

EZEN A HÉTEN! December 21-én, Vájésev szombatján 9:00-kor.

Hetiszakasz tanulás: 8:30.

Sábát sálom! Gut sábesz! Chanuka Száméách!

⁶ A bejutáshoz – biztonsági okokból – ingyenes regisztráció szükséges, mely a betjehuda.hu oldalon, a *Programok, imaidők* menüben lehetséges.